

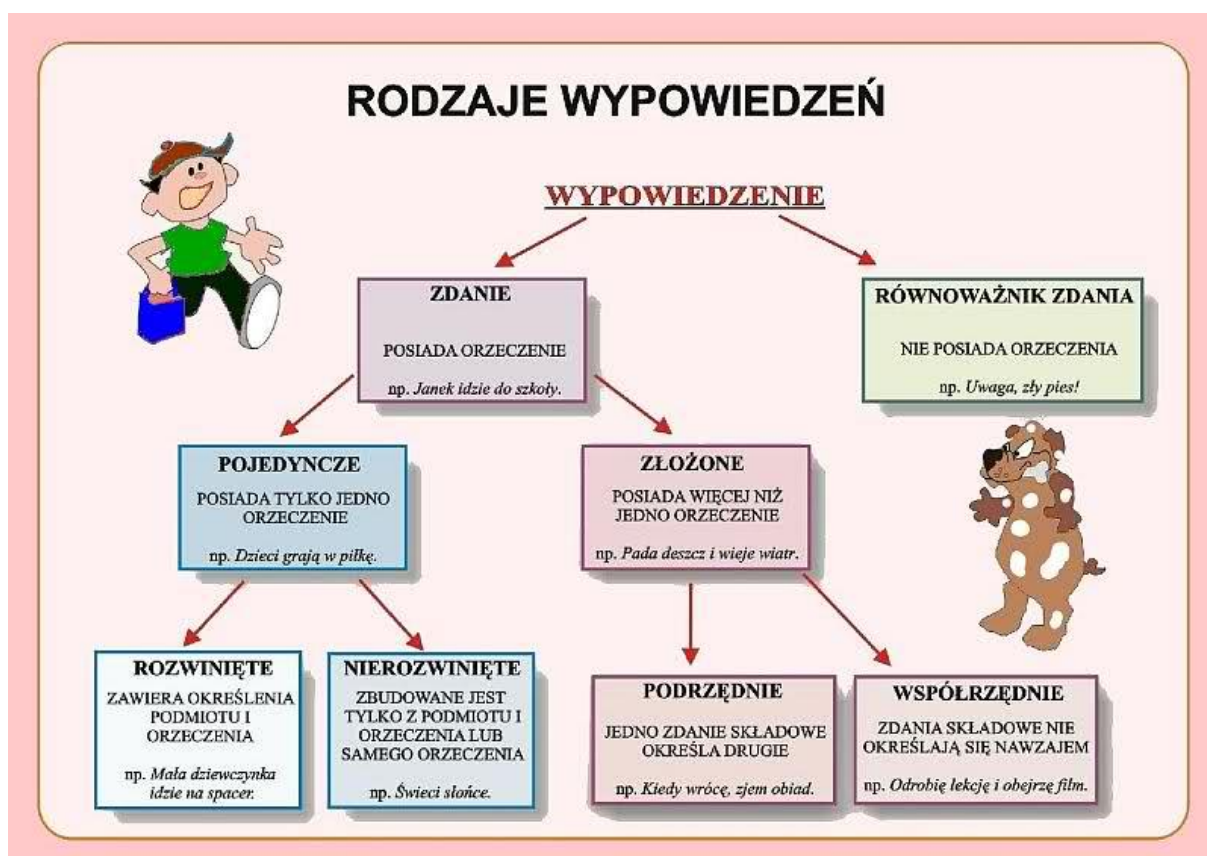
ZAŁĄCZNIK NR 1 Wypowiedzenie

1. **Zdanie** (łac. *sententia*) – w językoznawstwie to wypowiedzenie stanowiące pod względem treściowym logiczną całość (ma jakiś konkretny sens). To zespół wyrazów wykazujących gramatyczną zależność od siebie, w którym występuje orzeczenie w formie osobowej czasownika. Budowa zdania opiera się na związkach między poszczególnymi wyrazami.

WYPOWIEDZENIE- wyraz lub zespół wyrazów gramatycznie uporządkowanych, służących porozumiewaniu się. Obejmuje zdanie, równoważnik zdania oraz inne konstrukcje nie będące ani zdaniem ani jego równoważnikiem, np. „*W pustyni i w puszczy*”, *O, ja nieszczęśliwy!*

Wypowiedzenia mogą być:

- werbalne (z osobową formą czasownika, od łac. *verbum* – czasownik) – to **zdania**
- niewerbalne (bez osobowej formy czasownika) - to **równoważniki zdań , wykrzyknienia.**

Dodatkowy materiał ze strony epodreczniki:

<https://epodreczniki.pl/a/wypowiedzenia-i-ich-rodzaje/D1Eikt9tC>

Codziennie tworzymy i zapisujemy wiele wypowiedzeń. Niektóre przekazują informacje, inne zaś wyrażają emocje lub są wskazówkami, jak się zachować w jakimś miejscu (np. tabliczki na budynkach, w korytarzach).

Spotykamy się więc z różnymi komunikatami. Jedne są proste (np. ostrzeżenia – *Uwaga!*; wskazówki na drzwiach – *Pchać*; napisy na tabliczkach ulicznych – *ul. Mickiewicza*), inne składają się z dłuższych zdań.

W tej części poznamy rozmaite typy wypowiedzeń.

Co to jest wypowiedzenie?

Wypowiedzenie – to pewna skończona myśl, po której pojawia się kropka, pytajnik lub wykrzyknik (w formach pisanych) albo dłuższa pauza, zawieszenie głosu (w formach mówionych). Każde wypowiedzenie składa się z różnych części mowy połączonych ze sobą. Wypowiedzenia mogą być **proste** lub **złożone**, **pisane** lub **mówione**.

Ważne jest to, że **wypowiedzenia coś komunikują, a więc mają swojego nadawcę i odbiorcę**. Przeważnie za pomocą wypowiedzeń przekazujemy informacje, o coś pytamy, ale również wyrażamy nasze żądania lub emocje.

Dział gramatyki, w którym opisujemy wypowiedzenia, to składnia.

Mamy wiele typów wypowiedzeń. Na pytanie, jakie znamy wypowiedzenia, w pierwszym odruchu powiedzielibyśmy – zdania i równoważniki zdań. Tych rodzajów wypowiedzeń jest trochę więcej. Znajdujemy wśród nich:

- **zдания,**
- **równoważniki zdań,**
- **wykrzyknienia,**
- **zawiadomienia.**

Ważne!

1) Zdania charakteryzują się tym, że pojawia się w nich osobowa forma czasownika, np. *Turyści **przyjechali** nad morze.*

Zwykle jest to forma osobowa. Ale tworzymy zdania również z innymi formami, w których pojawia się forma niesobowa czasownika zakończona cząstką „-no / -to”:

*Wczoraj **wyłączono** ogrzewanie.*

***Użyto** w tym równaniu różnych liczb.*

W innej z kolei grupie zdań pojawiają się wyrazy, które mają taką samą funkcję jak czasownik osobowy (*trzeba, warto, wolno, należy**,**szkoda, żal, strach*):

Strach patrzeć!

Nie wolno używać telefonu komórkowego w samolocie.

2) Równoważniki zdań odznaczają się tym, że brakuje w nich czasownika w formie osobowej, ale zawsze możemy wypowiedzenie tak przekształcić, aby brakująca forma się pojawiła, np.:

Nie wychylać się przez okno. → **Nie wychylajcie się przez okno.**

Wróciwszy do domu, włączył radio. → **Kiedy wrócił do domu, włączył radio.**

Wracając nocą, podziwiał gwiazdy na niebie. → **Kiedy wracał nocą, podziwiał gwiazdy na niebie.**

Taką wypowiedź możemy także uzupełnić brakującym czasownikiem w formie osobowej – zdarza się to często w dialogach, np.

– *Jedziesz jutro do Warszawy?*

– *Nie.* → *Nie jadę.*

3) Wykrzyknienia to komunikaty, najczęściej bardzo emocjonalne i zakończone wykrzyknikiem, w których nie używa się czasownika. Dzięki temu często szybciej wyrażają ważne myśli, np. ostrzeżenie tak zapisane (*Uwaga!*) szybciej dociera do odbiorcy niż dłuższe zdania (*Proszę uważać, bo może grozić niebezpieczeństwo!*).

4) Zawiadomienia to z kolei najczęściej krótkie teksty umieszczone na obiektach lub przedmiotach, napisy urzędowe na budynkach czy nawet tabliczki z nazwami ulic, miejscowości, identyfikatory, np. tablica *Wrocław Główny* na peronie dworcowym. Mają szybko i sprawnie przekazywać odbiorcy informacje o rzeczach, przedmiotach, miejscach, którymi ten się interesuje, na które patrzy. Do zawiadomień można również włączyć nagłówki i tytuły, w których brakuje czasownika.

Wypowiedzenie		
Zdanie	Wypowiedzenie, które nie jest zdaniem	
<i>Jak rozpoznać?</i>		
Wypowiedź, która zawiera osobową formę czasownika.	Wypowiedź, do której nie można dodać formy czasownika	Wypowiedź, która nie zawiera osobowych form czasownika, ale można je wprowadzić
<ul style="list-style-type: none"> • Ma czasownik w formie osobowej: <i>Jan jedzie samochodem.</i> • Ma formę nieosobową czasownika zakończoną na „-no” / „-to”: <i>Na przyjęciu podano deser.</i> • Może – zamiast czasownika – zawierać słowa typu: szkoda, żal, trzeba, wolno, należy: Szkoda gadać. Trzeba / wolno / należy to posprzątać. 	<ul style="list-style-type: none"> • wykrzyknienie Dowolna wypowiedź bez czasownika: <i>Uwaga! Do startu gotowi! Ale, ale...</i> • zawiadomienie Napis na przedmiocie (np. etykietka), napis informacyjny na tabliczce, tytuł, nagłówek prasowy – 	<ul style="list-style-type: none"> • równoważnik zdania • Komunikat bez czasownika, który został pominięty, ale zawsze można go uzupełnić formą osobową: * np. replika w dialogu – <i>Byłeś w szkole?</i> – Nie [<i>byłem</i>]; * np. każda wypowiedź, do której można wstawić czasownik w formie

	<p>jeśli nie ma formy osobowej czasownika: <i>Wrocław Główny</i> [neon na peronie dworcowym], <i>sok owocowy</i> [napis/etykieta na kartonie z sokiem], <i>Od wczoraj deszcze</i> [tytuł artykułu prasowego].</p>	<p>osobowej <i>Palenie zabronione.</i> → <i>Palenie [jest] zabronione.</i> • Wypowiedź z bezokolicznikiem: <i>Nie deptać trawników!</i> → <i>Nie depczmy trawników!</i> • Wypowiedź z imiesłowem (formy zakończone na „-ąc” / „-wszy” / „-wszy”): Czytając to, ... → <i>Kiedy to czytałem, ...</i> Przyszedszy wcześniej, ... → <i>Kiedy przyszedłem, ...</i> Wróciwszy do domu, ... → <i>Kiedy wróciłem, ...</i></p>
--	--	---

.....

2. Podział zdań w zależności od różnych kryteriów :

I.p.	Kryterium podziału	Rodzaje zdań	Znaczenie	Przykład	Charakterystyczny znak interpunkcyjny
1.	ze względu na cel wypowiedzi	zdanie oznajmujące	wypowiadamy sądy o czymś, informujemy o czymś, itp	<i>Nauczyciel nauczył mnie pisać.</i>	. (kropka)
		zdanie pytające	zwracamy się z pytaniem i oczekujemy na nie odpowiedzi,	<i>Kiedy pójdziemy do szkoły?</i>	? (pytajnik)
		zdanie rozkazujące	wypowiadamy rozkazy, polecenia, życzenia, prośby	<i>Nie dotykaj ekranu !</i>	! (wykrzyknik)
3	ze względu na ilość orzeczeń	zдания pojedyncze,	zдания zawierające tylko jedno orzeczenie	<i>Ojciec ciężko pracuje.</i>	
		zdanie złożone .	zдания składające się z dwóch lub więcej zdań pojedynczych albo ich równoważników	<i>Pogoda była piękna, słońce świeciło jasno.</i>	

		zдание wielokrotnie złożone	zдания składające się z <u>więcej niż dwóch</u> zdań pojedynczych albo ich równoważników	<i>Kiedy padało, zauważył, że ludzie są miłsi i chętnie pomagają innym.</i>	
3.	Ze względu na złożoność budowy	zдание proste, nierozwinięte	zдания bez określeń. Tylko z podmiotem i orzeczeniem	<i>Jola pisze.</i>	
		zдание rozwinięte	Zdania, w których podmiot lub orzeczenie mają określenia (w postaci przydawek, dopełnień lub okoliczników) - to zdania rozwinięte, n	<i>Młody chłopak kopał piłkę na boisku</i>	
4.	Ze względu na zależności między poszczególnymi zdaniami pojedynczymi	zдание złożone współrzędnie	W zdaniu złożonym współrzędnie żadne ze zdań składowych nie określa drugiego, ale jedno uzupełnia drugie.	<i>Jem czekoladę i oglądam film.</i>	
		zдание złożone podrzędnie	W zdaniu złożonym podrzędnie jedno ze zdań składowych określa drugie, czyli jest wobec niego podrzędne. <u>Zdanie nadrzędne</u> (określane) jest ważniejsze. <u>Zdanie podrzędne</u> określa zdanie nadrzędne.	<i>Pójdę spać, kiedy zadzwoni telefon.</i>	